

Kup

zrn.

Sto

rok

tre

lan

Kje? (str. 42)

FRANC ČERNIGOJ,
SVETLOBNE LUSKE

Uvodni tekst v pesniški prvenec Franca Černigoja — Svetlobne luske,* lahko bi mu rekli miselno vodilo zbirke, v ekspresivnem jeziku razkriva avtorjev odnos do lastnih življenjskih možnosti: »Ničesar ne bom spreminjal.« Zavest linearnega toka bivanja, deziluzionističnih stopnjevanj, vključuje in dopušča kljub življenjski treznosti možnost inkarnacije, samouresničitve, mimo naravnega toka stvari in dogodkov. Uvodnik implicira obe možnosti: akcijo in njeno odsotnost, obe sta navzoči v potencialni obliki, iz katere je možen miselni stop v zbirko.

Svetlobne luske so razdeljene v pet ciklov: Križišča so moje postaje, Hiša, ki ne poje več, Visoko na nebu se ljubi v objemih plesaje zginjavajo beli oblaki, V tihih večerih ostajam sam in Sivo morje obliva skalne čeri. V prvem ciklu se uresničujejo napovedi iz uvodnega teksta; v impresijah iz narave: Dolga gaz, Prva slana in refleksijah lirskega subjekta se združujeta predvsem dva izpovedna, stilna in idejna tipa: impresionistični in refleksivni. Vtisi narave v brezglagolskih verzih spominjajo na Kosovelov tip impresionistične poezije, vendar je opaznejši miselni drugi pol, v katerem si izpovedujoči subjekt v eksistenčnih stiskah: Skrb, Prva slana, Križišča, Ne maram, Zadnji krajec, izoblikuje življenjski nazor. V pristajanju na osamljenost človekovega položaja v svetu, bivanjskih stisk, bi lahko iskali stike s filozofijo eksistencializma, vendar se avtor čiste deklaracije izogiba.

V drugem ciklu, Hiša, ki ne poje več avtor najprej oblikuje tip impresionistične poezije, tako da se izogne sleherni opisnosti dogajanja. Funkcijo gla-

Prvi cikel, Enooko zrcalo, aktualizira nove variacije formalne strukture, tako da je ob enozložni kritici oblikovna novost daljša kitica, samostojna pomenska in formalna celota, ki jo avtor postavlja na sredino, začetek ali konec obveznega trokitičja. Impresionistične podobe sveta, narave, človeka, spominjajo na nekatere Kosovelove tekste iz dvajsetih let. V posameznih tekstih se metaforika približuje ekspresionizmu, njegovi kozmični varianti, v kateri dobiva lirski subjekt že znano dimenzijo martirija. V metafizični simboliki: Neznane, Beli ognjeni Jurij, jekleno razpelo, Pan, Bog . . . išče lirski subjekt možnost reinkarnacije in osmiselitve.

V ciklu Ogorki v temi dobi impresionistična in ekspresionistična metaforika nove razsežnosti, predvsem nove motive ljubezni, smrti, slutnje usode sveta, vesoljne katastrofe, ob impresijah narave. Pesniški izraz ostaja v vsej zbirki formaliziran v trokitičja. V ciklih Ujeto tihožitje in Igle in luč se motivno variiranje še stopnjuje, ostaja pa že v okviru nakazanih tem.

Gajškova poezija v Belih listih združuje inovativno formo z znanimi motivi, temami, dokazuje artistsko spretnost in iskanje sorazmerja med vsebino in formo, kar je ena izmed temeljnih sestavin Gajškove poezije sploh. V motiviki Gajšek ni inovator, saj se v nekaterih vizionarnih slutnjah in impresijah vrača k nekaterim prvinam impresionistične in ekspresionistične lirike. Z velikim smislom za spreminjanje, dopolnjevanje lastne poetike si odpira nove raziskovalne in ustvarjalne postopke v jeziku.

* Franc Černigoj, Svetlobne luske, (založba Obzorja, Maribor 1975, opremil France Anžel, str. 72).

gola prevzamejo samostalnik, pridevnik in prislov in na način konstrukcije dopolnjujejo pesemsko montažo (Vrščiki). Drugi opaznejši oblikovno stilni del cikla predstavljajo teksti Zima, Cesta je črna in Hiša, ki ne poje več, v katerih avtor z antropomorfizacijo sveta ohranja retrospektivno skušnjo sveta. V tekstih Pesmi, Bal sem se, Prihajam od TAM, Po starih poteh, Onkraj ceste, išče France Černigoj možnosti »čiste« človekove eksistence, v skladnosti bivanja in bistva, najde možnost uresničitve v že minulem otroštvu in vzpostavivti novega, trdnega teleološkega sveta. Černigojeva refleksija ne zanika novih življenjskih možnosti, vendar samo v vrnitvi v stanje, ko sta se človekova volja in njena uresničitev infinitezimalno približevali v svetu, ki je prej odsev vizij in predpostavk kot pa pojavnost kot take. Je to temeljno nasprotje tudi drugega cikla? Neskladnost stvari s spoznanjem o njih še ne pomeni, da bi se avtor izognil pristajanju na resnico, prej bi lahko rekli, da se resnica kot način te skladnosti nenehno izmika lastnim spoznavnim zakonitostim, kar daje avtorju nove stilne in izpovedne možnosti.

V tretjem ciklu, Visoko na nebu se ljubijo v objemih plesaje zginjavajo beli oblaki, oblikuje Franc Černigoj en sam motiv. Prvič in ediničrat se v pesniškem prvencu pojavi ljubezenska tematika. V uvodnem Zaporedju v triadi: nedolžno—zrelo—preživeto na način stopnjevanja linearnega življenjskega toka avtor pristaja na splošno evolucijo, vendar je vsebinsko in motivno natančnejše še ne opredeli. V nadaljevanju cikla je v izoblikovanju ljubezenskega motiva navzoča predvsem evolucija medčloveških ljubezenskih odnosov: od trdnjših vezi (erotika Franca Černigoja je vseskozi čutna, zrela, ne pa platonska) do resignacije in ljubezenske odtujitve. V tekstih Ženska in Tvoj sem zaide avtorjeva izpovedna moč v izrazito šablono in izpovedno šibkost. France

Černigoj pristaja na ljubezen v njeni darovalno-sprejemajoči obliki, v njej najde možnost, da trenutno uresniči smisel človekovega bivanja, sreče, večnosti, in kar je še podobnih izrazov. V tekstu Beg med robido avtor povzema stilno-kompozicijski način brezglagolskih verzov iz znane Kosovelove Slutnje, kar ponovno govori v prid domnevi o delnem Kosovelovem vplivu na Černigojevo poezijo.

V četrtem ciklu, V tihih večerih ostajam sam, se v avtorjevem pesniškem opusu pojavijo novi motivi, v katerih avtor na novo določa človekove možnosti v svetu. V življenjski zrelosti, umirjenosti (Misel) se pojavljajo kozmične vizije, spoznanja človekove majhnosti in nepomembnosti, življenjska mora, nespoznavnost sveta, slutnje smrti in pristajanje na naravo kot edino resnično človekovo zaznavno možnost. Besedilo Večerni obred oblikuje avtor kot nekakšen sakralni ritual z ustreznimi emblemi vizijo srečanja s smrtjo, slutnjo človekove minljivosti v zavesti »grešnega« človekovega življenja in blodnjaku neznanih krivd. Tekst Poletni večer in Padajoči sneg aktualizirata že znani avtorjev impresionistični slog. Opis ali vtis iz narave je samo dokaz resničnosti in pristnosti realno bivajočih stvari v odnosu do človekove zavesti, katere spoznavne možnosti so neznatne in spremenljive. V tekstu Konec sveta se refleksija nagiba v pesimistično vizijo kozmičnega konca.

Zbirko Svetlobne luske končuje cikel Sivo morje obliva skalne čeri. Avtor stopnjuje motive prejšnjega cikla: motiv življenjske stiske, smrti, končnosti, vdanosti v življenje in smrt, kasa, nesvobode, samote, vendar tako, da v tekstih ni opaznega upornega lirskega subjekta; Černigoj se prej umika v naravo, simbol naravnega toka stvari, kot da bi z lastno življenjsko zmožnostjo rušil evolutivni življenjski tok. Je to življenjska umirjenost, treznost?

Černigojev pesniški prvenec Svetlobne luske je že v uvodu nakazal moto v ideji: ničesar ne bom spreminjal, konec zbirke z epilogom Zemlja, usmiljena bodi, že priznava sklenjeni življenjski lok, doživetost življenja v njegovih skrajnih legah in možnostih. Černigojeva poezija je motivno dozorela, čeprav je med teksti opaznih nekaj motivnih in jezikovnih klišejev (Ženska, Tvoj sem), ki bi jih avtor iz zbirke lahko izpustil. Opazen je avtorjev odnos do narave. V Svetlobnih luskah dobiva narava funkcijo možnosti človekovega notranjega očiščenja, preverjanja lastnega trenutka v življenju in svetu glede na absolutno realnost: naravo. Avtor pristaja na variacije človekovega spoznanja o svetu, od zavesti o različnih možnostih človekovega življenja, do pristajanja na pasivnost in nemožnost. Ob človekovem položaju v svetu je narava katalizator in merilo njegove življenjske poti. Teksti v pesniškem prvencu ohranjajo osebno izpovedni karakter, avtor uporablja v precejšnji meri impresionistični stil, ob njem pa refleksijo in meditacijo, ki pa nočeta biti niti deklaracija niti didaktika.

M. Zlobec

ANDREJ CAPUDER, BIČ IN VRTAVKA

Beroči javnosti je Andrej Capuder znan predvsem po uspešni prepesnitvi celotne Dantejeve Božanske komedije; po revialnem tisku je raztresenih precej manjših prepesnitev iz obdobja romanskih književnosti, pri katerih imamo ogromen prevodni primanjkljaj (npr. španska srednjeveška in baročna poezija). Ker je skoraj hkrati objavljaj svoje pesmi, je bilo pričakovati njegovo nadaljnje pesniško snovanje, toda pojavil se je s pripovedno prozo, izdano v knjigi Bič in vrtavka.* Navidezno

je njena tematska osnova znana in obdelana: banalni ljubezenski trikotnik, ki ga je potenciral s tem, da mu je dodal še nekaj oseb; s tem pa so ljubezenska razmerja spremenjena. Poglavitna novost pa je postavitev v izobraženske kroge, kar je že samo po sebi zanimivost, če vemo, da se je slovenska pripovedna proza doslej neprimerno boljše »odrezala« pri upovedovanju plebejskih krogov. Seveda obstajajo tudi posrečene izjeme, npr. Izidor Cankar z romanom S poti in dramatika Primoža Kozaka. Pri Capudru najdemo spet — kot pri prvem omenjenem pripovednem predhodniku — mednarodno zasedbo oseb; med člani »našega narodiča« pa izstopa moški, ki pripoveduje, ali bolje rečeno, zapisuje dogodivščine te mednarodne družine in samega sebe. Zdaj nas lahko premami tista preučevalska razvada, po kateri naj bi bilo književno delo zvest odsev avtorjevega življenja, všteti njegove rodovnike in različne zunanje okoliščine. Npr. te, da je tedaj, ko je delo nastajalo, nekdo izumil parni kotel. Največjo pozornost pa naj bi posvetili iskanju modelov za posamezne osebe in dogodke, kot da je književnost policijski zapisnik, v katerem stoji črno na belem: kdo, kaj, kje, s kom, zakaj...? Iz takšnega početja navadno izvemo marsikaj o kaki (ne)očarljivi dami, izumiteljstvu, dejavnosti vrle policije (Prešeren, Cankar), zgodovine in še marsičesa. Po vsem tem paberkanju pa izvemo prav malo o tem, po čemer je književnost književnost, ne pa vzgojni priročnik ali zgodovinska fotografija.

Knjiga, ki jo beremo, skriva precej pasti, ki lahko zapeljejo bralca v to smer. Da bi se temu izognili, si bomo ogledali nekatere značilnosti pripovedi same, brez tistih zvez, ki niso dokazljive.

Zunanja zgradba je simetrična; razdeljena je v štiri poglavja, ki štejejo v celoti 130 različno dolgih, z rimskimi

* Andrej Capuder, Bič in vrtavka, Opremil Igor Recer, Založba Obzorja 1975.